

SOMMERGLIMT FRA ØSTBLOKKEN

Af redaktør *Erik Erngaard*

Det første, man i dag får, når man fra Vestgrønland pr. fly ankommer til Østgrønland, er en kop kaffe og et chok. Kaffen får man i modtagebarakken på Kulusuk. Choket i Kap Dan.

Forsåvidt kan det være ligegyldigt, hvilket personligt indtryk en vestgrønlandsk sommermand får i øst, for han ved, at store forandringer er på vej indenfor den nærmeste årrække. Mere væsentligt er det indtryk, hundreder af europæiske turister fra alle mulige lande i denne sommer har fået, når de via Island og Iceland Air er kommet på én dags besøg i Kap Dan. I brochuren står der jo, at de her oplever Østgrønland, mens de i virkeligheden burde oplyses om, at den skrammelby, de nu skal se, er et produkt af sammenstødet mellem en nøjsom og driftig fangerkultur og nutidens teknokrati fra verdens rigeste samfund, et sammenstød, der var så voldsomt, at resultatet kun kunne blive en ruinhob. Desuden burde de have at vide, at man fra dansk side græmmer sig derover, og at man i konsekvens heraf har taget skridtet til opførelse af en ny by på et nyt sted, så de mennesker, der blev sammenstødet ofre i ruinerne, kan begynde på en ny og mere sund tilværelse.

Men det får turisterne ikke noget at vide om, og i hjemmene rundt om i England, Frankrig, Italien og Tyskland, og hvor de ellers er kommet fra, fortæller de nu om en storslået natur og en ynkverdigg befolkning, der hører med til det danske rige. Nok så mange korrektioner, forklaringer eller dementier fra dansk side af turisternes én dags indtryk kan ikke udslette det dokumentarmateriale, hver eneste turist har hjembragt i sit kamera.

Vor eneste trøst må være, at om et par år er Kap Dan ikke længere nogen turistattraktion.

Den „bedrevidende“ vestgrønlandske turists indtryk af Kap Dan er lidt anderledes end det europæiske, og her er det, sådan som han har nedfældet det:

Oberstløjtnant Zachariassen står først op kl. 10 om formiddagen. Når han har gjort morgentoilette – og det er overstået på et sekund – kigger han ud over havet

og finder ud af, hvad han skal bedrive den dag. Måske passer det ham at tage på en lille fisketur, måske passer det ham ikke, og så bliver han hjemme og sidder i sommersolen og ryger cigaretter. Hvis han skulle få lyst til det, degraderer han sig selv i løbet af dagen til sergent eller til løjtnant, men hvis det er rigtig koldt, tager han sin oberstuniform på. Den er lunere.

Oberstløjtnanten er ikke ansat i en teaterudstyrsforretning. Forvandlingen fra oberstløjtnant til sergent eller løjtnant sker i en tørvemurshytte flikket sammen og afstivet med brædder fra hæren eller luftvåbnet. I han kan skalte og valte mellem uniformer, som han vil, for der er nok af dem, hvor han bor, og det bedste ved det hele er, at han ikke er under nogen form for militær disciplin. Han kan gøre, lige akkurat hvad han vil, og i reglen vil han slet ikke. Han er et offer for kollisionen med nutidens teknokrati fra verdens rigeste samfund. Bekendtskabet med rigdommen og det tabu, nok se, ikke røre, der ledsagede den, gjorde ham til en dagdrømmer og en dagdriver. Han blev forvandlet til en skraldemand, der på dumpen udenfor de riges vinduer søgte efter værdier, som de rige ikke længere ville have.

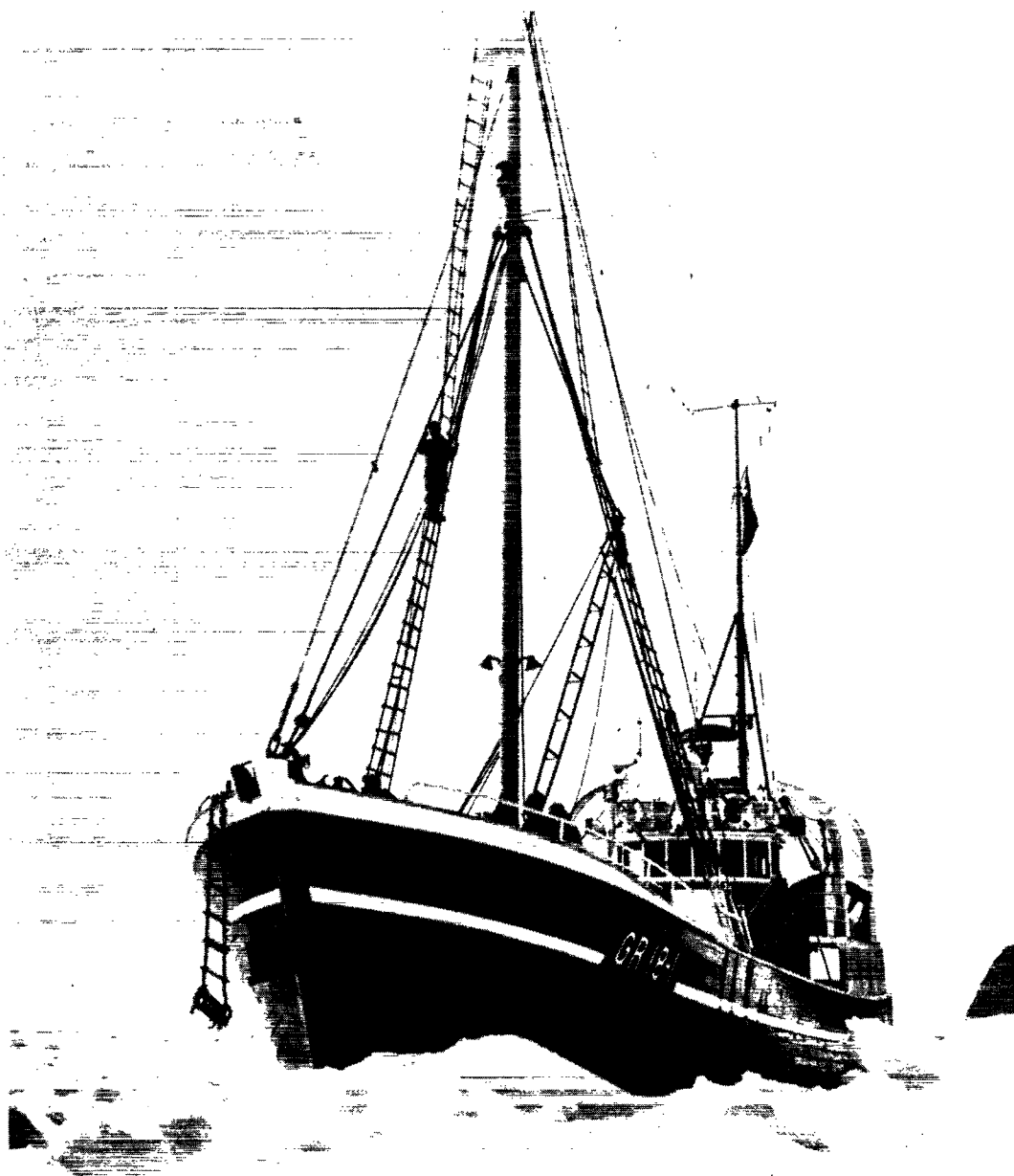
Oberstløjtnanten har en søster. Hun går i kirke om søndagen iført smart spadseredragt, købt i Woolworth i New York eller i Magasin i København, afhængigt af, hvilket bekendskab hun sidst har haft. Om dagen ryger hun cigaretter – om aftenen spadserer hun ture og træffer en ven, som forsyner hende med cigaretter og smykker, der er i overensstemmelse med den simili-tilværelse, hun om dagen fører mellem faldefærdige hytter.

Teknokratiet og det rige samfund ankom til Kap Dan en dag i 1958. Det skete med al den larm, der nu engang er forbundet med civilisation. Svære landgangsfartøjer drøede ind mod kysten og slog deres landgangsklapper ned, og tunge bulldozer larmede i land og begyndte at trække furer i den ellers så uberørte jord.

Jomfruelighedens tid var forbi.

150 amerikanere og 150 danskere fulgte med bulldozerne, og de anlagde en km vej om dagen. Senere var 400 mand i sving og byggede en 1800 meter lang landingsbane i retningen øst-vest. Så kom flyverne og forsyningerne fra det rige samfund – og forviklingerne.

De danske myndigheder var på forhånd klar over, at der ville opstå problemer med befolkningen i Kap Dan, hvor man i årtier havde ført en stilfærdig fangertilværelse i ly af den beskyttelsespolitik, som man altid har lagt så stor vægt på. Fra dansk side opgav man ikke forsøget på stadig at beskytte befolkningen, men det lidet, man kunne gøre, blev tromlet ned af bulldozerne og menneskers kontaktrang. Der var også noget ulogisk i det fraterniseringsforbud, der indførtes. Hvordan skulle pigerne i Kap Dan kunne forstå, at de fik bøder for at komme sammen med de danskere (og amerikanere), der opholdt sig tyve minutters gang fra udstedet, mens de

Den forliste »Miki«s efterfølger, »Ejnar Mikkelsen« i storisen.

Familieidyl i familien KGH på »Ejnar Mikkelsen«s fordæk.

frit havde lov til at bo i håndværkerbarakkerne i Angmagssalik, om de ellers ville ulejlige sig derover.

I Kulusuk fik man bøder – i Angmagssalik i værste fald kun børn.

Arbejderne i Kulusuk fik også bøder og blev hjemsendt, hvis de fraterniserede, og såvel danskere som amerikanere havde det, man på stedet kaldte kønsdriftbestyrere. De gik hårdt til værks. Fraternisering var ensbetydende med hjemsendelse. Alene i 1960 blev 25 mand hjemsendt af den grund.

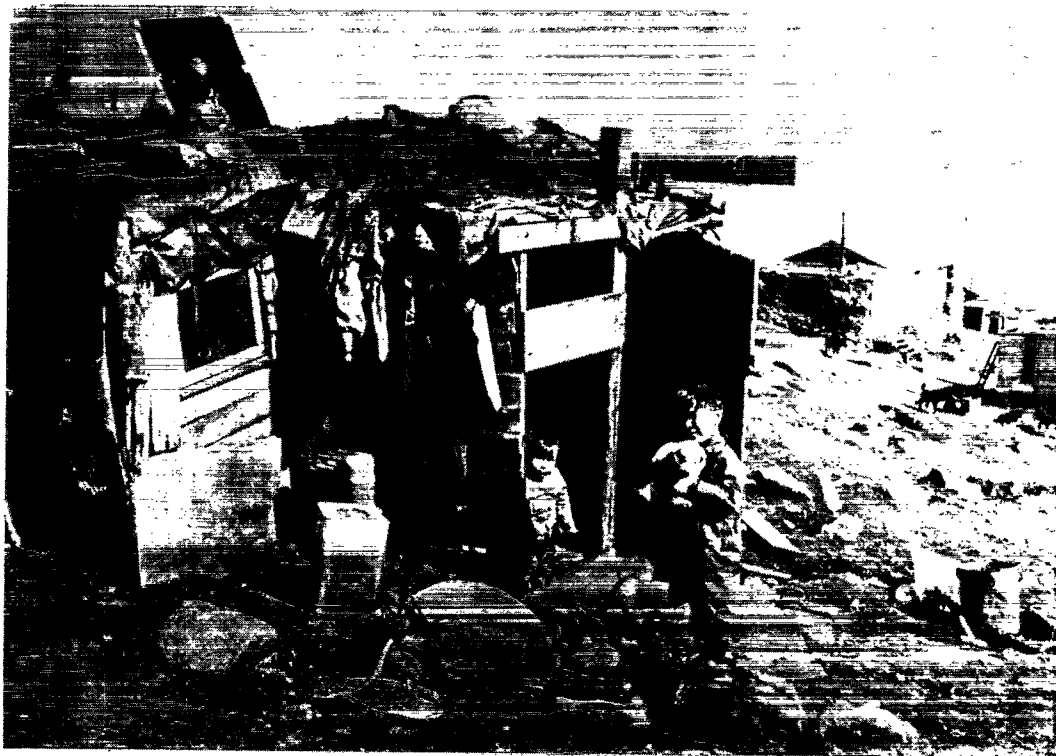
Fraterniseringen var ikke begrænset til det hormonale. Også forbrugsgoder indgik i den. De ligger i dag strøet rundt ved hytterne i Kap Dan og viser, hvordan en befolkning kan miste sansen for tingenes værdi. Der findes i dag hytter, som er foret med splinternye parcacoats. Kap Dan er blevet en skrammelby, og den er et overbevisende svar på de mange forespørgsler, der fra grønlandsk side har været rejst i landsrådet om befolkningens adgang til de amerikanske baser i Grønland.

Svaret er Kap Dan.

Det vil være nærliggende i fortsættelse af de forstemmende indtryk at spørge, om der da ikke er noget håb for dette sted. Og det er der. Der findes i Kap Dan mange

Tiden går med kortspil og cigaretrykning.

Skrammel i skrammelbyen.

af den ældre generation, som er forblevet uberørte af al den hurlumhej, det nærliggende Kulusuk medførte. Der findes stoute gamle fangere, som stadig i deres jakker tager ud på fangst, og der findes fiskere, som driver deres erhverv med omhu. Den yngre generation derimod har for størstepartens vedkommende fået et knæk, som den vil have vanskeligt ved at forvinde, selvom det rige samfunds gullaschtid nu er ved at være forbi, og styrken på Kulusuk er nedskåret til 12 mand.

I 1960, mens det vilde liv udfoldede sig i Kulusuk, begyndte man for første gang at indhandle torsk. 76 tons blev det til i alt. Året efter købte distriktsrådet et strandet færøsk lineskib „Mjövannæs“ for 10.000 kr., og det blev stationeret i Kap Dan, hvor torskeindhandlingen steg til 230 tons. Til fiskeriet på torskebankerne, som ligger temmelig langt ude på havet, fik man fra USA – erstatningen for civilisationens velsignelser – to tyve fods motorbåde, som befolkningen siden har drevet kooperativt. Desuden fik man to joller med påhængsmotor. I dag har man kun den ene tilbage. Den anden blev skruet ned af isen. Men med de to motorbåde slæbes fiskernes joller i sæsonen ud til fangstpladsen om formiddagen og hjem igen om eftermiddagen, og indhandlingstallene er pænt stigende, og flere motorbåde vil blive stillet til

*Det fremtidige Kap Dan kommer hovedsagelig til at bestå af en ny type 3-huse.
De første seks er allerede opført.*

fiskernes rådighed. Man er dog endnu ikke nået dertil, at en mand, der er fisker, også er fanger, eller omvendt, og oberstløjtnanten er ingen af delene, kun dagdriver, men der er håb også for ham. I løbet af et par år vil skrammelbyen Kap Dan forsvinde, og et nyt Kap Dan med moderne boligstøttehuse vil blive rejst på det sted, myndighederne har udpeget til formålet. Det ligger lidt nærmere fiskepladserne på havet, og klimaet dér er bedre. Inden 1965 vil man på dette sted opføre 45 nye typehuse. Der skal også bygges en ny butik og skole og kirke, og til den tid kan man vente at få udsendte lærere. Sidste år opførte man en ny slags type 3 huse – som en begyndelse – og de familier, der bor i dem, er glade for dem. Hvert hus koster 30.000 kr., og for en familie med fem børn er den årlige husleje 370 kr. Det nye Kap Dan vil hovedsagelig komme til at bestå af disse hustyper, og transitpassagererne til Østgrønland, der nødvendigvis må om ad Kap Dan, når de skal videre, vil få et mere ægte indtryk af det nye Østgrønland end én dags turisten i 1962.

Fremtiden for Kap Dan ligger på havet – ikke på dumpen i Kulusuk, og således også med den øvrige del af distriktet, hvor der i denne sommer har været en anlægsaktivitet som ingensinde før i Angmagssalik distrikts historie. Der bankes og saves og smedes og mejsles i hele sæsonen på de store steder og de små, atlantkaj, nye skoler, nye boliger skyder i vejret, flere og flere motorbåde får fangere og fiskere, og på det uddannelsesmæssige område skal der også ske store ting. I dag har man 386

skolesøgende børn, i 1967 vil der efter prognosen være 652, og til den tid skulle Østgrønlands første kostskole være i gang. I ottende klasse vil man oprette en boglig linje, så de elever, der skal til realafdelingen i Godthåb, sparer et år i efterskolen. Fra det nye skoleårs begyndelse indfører skolelederen, John Jensen, forsøgsvis undervisning kun på dansk i det første skoleår i lighed med forsøgene i Vestgrønland, og politisk har man i forvejen fået rygdækning fra distriktsrådet, der sidste år vedtog en resolution om, at man helt burde ophøre med at undervise på vestgrønlandsk i skolerne og gå over til dansk alene. Af praktiske grunde kan dette endnu ikke lade sig gøre, fordi man kun har få dansktalende lærere, men den vej, man vil følge, er ganske logisk, idet man har ræsonneret som så: Selvom børnene undervises på vestgrønlandsk, og deres lærebøger er vestgrønlandske, taler de østgrønlandsk hjemme, og da vi alle er klar over, at dansk er betingelsen for en højere uddannelse, hvorfor skal vi så ikke springe det mellemliggende led, vestgrønlandsk, over og tage fat på det sprog, børnene virkelig får brug for? Følelsesmæssigt er vi ikke bundet til vestgrønlandsk, så det sprog kan vi lige så godt straks opgive, og vort eget sprog eksisterer ikke i skolen.

Sprogproblemet er med andre ord mere forenklet i Østgrønland, hvad fremtiden angår, end i Vestgrønland, hvor man ganske vist godt kan se, at dansk er vejen frem, men hvor man følelsesmæssigt – også i skolen – er bundet til vestgrønlandsk. På det punkt har Østgrønland, ud fra et rationalistisk synspunkt, et fortrin fremfor Vestgrønland, men den epoke, hvor man i Østgrønland kunne indtage særstandpunkter, er vel snart forbi, efter at øst og vest er sluttet sammen. Landsrådsmedlem Henrik Abel i Kûngmiut ynder ganske vist at sige, at Østgrønland er Østblokken og Kûngmiut Sibirien, hvor befolkningen hverken er danskere eller østgrønlandere, men tupilakker, og den vestgrønlandske sommerturist fornemmer stærkt, at man i øst ikke føler sig særlig knyttet til vest, men det jerntæppe eller rette snetæppe, indlandsisen, som skilte de to landsdele, er brudt ned. Efter udvidelsen af Kulusuk flyvepladsen, så også passagermaskiner må lande der, rækker den vestgrønlandske landshøvdings lange arm helt til Angmagssalik. Man flyver i dag fra Sdr. Strømfjord til Kulusuk på et par timer, og normalt er der forbindelse to gange om ugen med islandske maskiner, som er chartret af det amerikanske selskab, der driver varslingsstationerne på indlandsisen. Og vil man blot snakke med Østgrønland i dag, tager man telefonen på hotellet i Sdr. Strømfjord og drejer et sekscifret nummer, hvorefter man har Østgrønland i telefonen. Så enkelt er det.

Den slags får naturligvis konsekvenser for et hidtil så isoleret område som Østgrønland. I sommer har man oplevet en sommermands-invasion som ingensinde før. Det er fremtidige dispositioner i øst, tekniske og administrative, der er blevet drøftet. Endnu mere nye tider end Ejnar Mikkelsens er på vej. Det første eksemplar

Moderne typehuse i Angmagssalik.

af den vestgrønlandske administrative race er allerede dukket op i Angmagssalik. Man har fået et kæmnerkontor! Der er ganske vist ikke nogen kæmner – det er inspektøren stadigvæk – men kontoret er der og en kæmnerassistent. På dette kontor kan man få oplyst, at der er ca. 125 udsendte i distriktet, at der efter anlægsprogrammet skal bygges 25 nye boliger i 1963 og 64, men kun ni i år, og at man nu modtager ansøgninger om boligstøttelån ligesom i Vestgrønland. Det er ganske vist ikke bekendtgjort, men kamikposten arbejder godt, og det strømmer ind med ansøgninger. En dag vil også den vestgrønlandske erhvervsstøtte begynde at fungere. Af distrikts-

rådets regnskab kan man se, at man kæmper med nogle af de samme problemer som i Vestgrønland, uforholdsmæssigt mange restancer på afdrag på huslån og børnebidrag. Sidste år måtte kassen udbetale over 25.000 kr. i underholdshjælp til børn født udenfor ægteskab, mens der kun indkom 4.349 kr. fra de underholdspligtige, og listen over boligrestancer viser, ligesom i Vestgrønland, at det er særlig galt enkelte steder, netop der hvor fangstforholdene er ringe.

Andre steder går det til gengæld strålende. Således i Kûngmiut, der efterhånden har en ligeså stor østgrønlandsk befolkning som Angmagssalik. Primus motor i foretagendet er Ulrik Lennert fra Holsteinsborg og så selvfølgelig Henrik Abelsen. Sidstnævnte har sørget for den åndelige side af sagen og har skabt et opvakt samfund, og Ulrik Lennert har medvirket til, at folk har noget at leve af. Han kom i 1959, og med ham fik man de første motorbåde til fiskeriet.

– Jeg havde et farligt besvær med at forklare dem, at motorbådene ikke jog torsken væk, siger han. Selv på steder med 200 meters dybde troede de, torsken blev jaget væk af støjen fra skruen. Jeg fortalte dem, at vi i Holsteinsborg kunne fange torsk selv på fem meters dybde fra motorbåd. Men de var stadig skeptiske. Så sagde jeg, at hvis torsken her i Kûngmiut stak af for en motorbåd, måtte den være klogere end den vestgrønlandske. Det hjalp, men i begyndelsen var det meget svært at få dem med til fiskeriet. Det var en tradition, at hvis en mand, uden at han iøvrigt havde undersøgt det, sagde „Her er ingen fisk“, så sagde alle „Her er ingen fisk“; men der var fisk, og med varerne i butikken lokkede jeg folk ud på fiskepladsen. Som jeg sagde til inspektøren i Angmagssalik, måtte man give folk et mål at stræbe imod. Vi må vise dem gode varer i butikken, tøj, møbler og den slags, ellers får vi dem ikke ud at fiske. Vi fik så nogle Jamesway huts til lagerbygninger og masser af varer. Kûngmiut blev forvandlet til et udsted fra at være et depotsted, og befolkningen gik i gang med fiskeriet.

– Har De slet ingen vanskeligheder mere?

– Jo, selvfølgelig. Jeg kæmper mod en skik her. Sommerfangstpladsen. Den tager de stadig ud på, selvom de burde fiske.

– De taler vestgrønlandsk. Har de ikke haft sprogvanskeligheder?

– Østgrønlandsk er fransk for mig, men nu går det bedre.

– Det påstås, at folk her sulter i januar-februar.

– Der er måske nok nogen, der sulter.

– Det påstås også, at folk i stormvejr stiller sig under tørrestativerne og venter på, at tørfisken skal blæse ned, så de kan tage den, og det hævdes, at hundene har lært fidusen af menneskene. Når det blæser op, samles Kûngmiuts hunde under tørrestativerne.

– Jeg har ansat to folk til at holde vagt, når det blæser, så det passer ikke.

Ulrik Lennert.

Niels Underbjerg.

Kûngmiuts faste forbindelse med omverdenen er „Ejnar Mikkelsen“, der ofte kommer på besøg med last og passagerer. De sidder på fordækket, passer unger eller spiller kort og ryger – under alle omstændigheder – cigaretter.

Det er dem, de spiller om, siger „Ejnar Mikkelsen“s fører, *Niels Underbjerg*, som nu har været i distriktet i tolv år, og som ikke vil forlade det, før han skal pensioneres.

– Kortspillet har de lært af amerikanerne. Cigaretrygningen af danskerne. De fleste passagerer tager med for fornøjelsens skyld eller for at besøge en slægtning. Forstår De, det er gratis her i familien KGH, men vi indfører snart billetter med guld-tresset kasket og det hele, 12 kr. for en tur til Kûngmiut, og så regner jeg med, at passagertallet falder. Normalt er der 30–40 passagerer ombord.

– Det hævdes, at De har et særlig godt tag på isbjørne?

– Det ved jeg nu ikke, men hos os plejer vi at tage dem med lasso. Det er sket et par gange. Den ene gang var oppe ved Aputiteq. Oppe ved Skrækkens Bugt kom vi over en stor bamse. Vi syntes, det kunne være morsomt at få den med hjem levende og slog en lasso om den, hvad den så ud til at være meget utilfreds med. Besætningen var noget betænkelig. Det var jeg ikke, for jeg stod oppe i styrehuset og var nok den sidste, der blev ædt, men det endte da med, at vi skød den. Den var for stor.

– De er den dansker, der har været her længst i øjeblikket. Hvad siger De til den enorme udvikling, der er i gang.

– Da jeg kom, var der liv og glade dage på sommerbopladsen. Det bruges ikke så meget nu, hvor der er gang i fiskeriet. Det var jo en dejlig tilværelse bare at sidde

Sommerfangst i storisen ved Angmagssalik.

og glo i solen og vente på, at en sæl skulle dukke hovedet op, men jeg beklager ikke, at udviklingen nu går i en anden retning. For få år siden var der pladser sydpå, hvor der kun fandtes jordhuse. I dag kan man ikke finde en jordhytte dernede. De har fået dejlige småhuse i stedet, og selvom der er østgrønlandsfarere af den gamle skole, som beklager det, kan jeg ikke se noget kedsommeligt i det. Tværtimod.

– Hvad siger man til, at Østgrønland nu skal tilknyttes Vestgrønland?

– Det er ikke for tidligt, det sker. Det kan ikke nytte noget at bibeholde den opfattelse, at vestgrønlænderne, som kommer herover, skal betragtes som overmennesker. De herovre er mindst ligeså gode. De skal bare have nogle friske impulser udefra. Det er det, vi hidtil har manglet. Det virker altid imponerende, når vestgrønlænderen kommer. Han er verdensmand med slips og kravetøj på. Der skal ikke så meget til, og allerede nu begynder de at samle op af vestens kultur. Jeg har ofte moret mig her i styrehuset, når jeg så dem komme. Med stor kuffert, så stor at man skulle tro, den kunne rumme Istedløven. Og når sådan en turist springer i land og falder, og kufferten går op, ruller to pakker kiks og en tørret torsk ud! Det er ikke altid let at fordøje civilisationen.

Nye tider er på vej i øst, og deres spor tegner sig overalt.

– Man kommer jo vanskeligt udenom Dem, når man er sommermand i distriktet her.

– Nej, og jeg kan nok virke lidt forstokket. Især vel for de nyankomne med al deres idealisme, men grønlænderne ved godt, at der ikke bliver bidt så hårdt, som der bliver gabt. De værste folk hjemmefra er de brændende idealister, der kommer og deler småkager ud ved vinduerne og inviterer huset fuldt, og bagefter er det hele

raseret som af en græshoppesværme. Den slags virker ikke særligt fremmende på den gensidige forståelse. En anden kedelig kategori er dem, der kommer herop for at tjene penge. Det er udmærket at tjene penge, og det er en let opgave, hvis man vil lægge et tykt låg over samvittigheden, men jeg mener, at vi skal lade østgrønlænderen om at tjene de penge, der skal tjenes her. Jeg tager hatten af for den østgrønlænder, der aldrig har gået i skole, og som får en lille købmandsforretning og svinger sig op. Men jeg kan ikke tage dem, der kommer hjemmefra, og som er velskoledede i alle de små tricks, der hører til en sådan forretning. De har for let spil. Der tales så meget om privat initiativ heroppe, og det er også udmærket, men det skal komme fra grønlænderne, ikke fra spekulanter hjemmefra.

— Og De tror heller ikke på idealisterne.

— Det kan ikke hjælpe noget at gå og klappe Per og Povl på skulderen og smile over hele overkroppen. Det kan nu engang ikke være en dyrehavsbakke det hele . . .